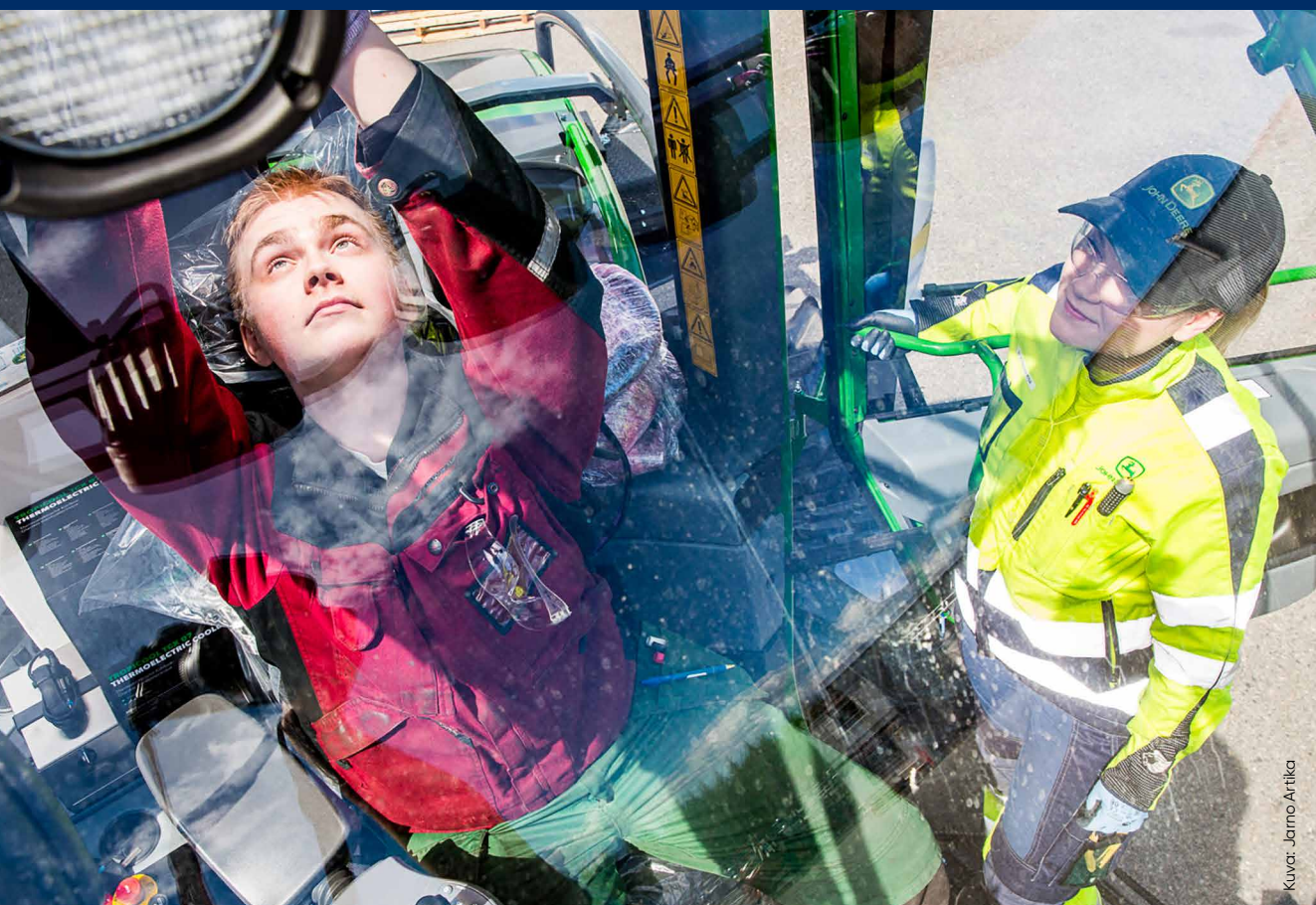

Teollisuus
liitto

EDUSKUNTAVAALIT OVAT NURKAN TAKANA

– Teollisuusliiton keskustelualoitteita puolueille

Hyvä puolueen edustaja,

Ukrainan sodan aiheuttamien epävarmuustekijöiden johdosta Teollisuusliitto on päättänyt jakaa eduskuntavaaleja koskevat julkaisunsa kahteen osaan. Nyt julkaistavissa keskustelualoitteissa tarkastellaan aluksi pidemmän aikavälin teemoja, joihin sota ei vaikuta olennaisesti. Sen jälkeen käsitellään lyhyesti niitä vaikutuksia, joita Ukrainassa käytävä sota on jo aiheuttanut ja jotka voimme tässä vaiheessa todentaa.

Teollisuusliitto julkaisee loppuvuodesta 2022 eduskuntavaalitarjoituksensa, jossa tarkastellaan erityisesti teollisuus- ja elinkeinopolitiikkaan liittyviä teemoja. Koska teollisuuden toimintaympäristössä tapahtuu parhaillaan muutoksia, on vuosi ennen eduskuntavaaleja liian aikaista arvioida esimerkiksi kaikkia teollisuuden kannalta keskeisiä kysymyksiä tulevalla vaalikaudella.

Omalla ohjelmatyöllään Teollisuusliitto haluaa vahvistaa kunnioitusta ja arvostusta teollista työtä ja sen tekijöitä kohtaan. Kunnioitus ja arvostus eivät ole vain taloudellista panostamista, vaan sen roolin tunnustamista, joka suomalaisella teollisuudella on yhteisen hyvinvoinnin rakentamisessa ja muutoshasteiden ratkaisemisessa. Näitä haasteita ovat energiaomavaraisuus, ilmastomuutos sekä ikääntyvän väestön terveyden ja toimintakyvyn edistäminen. Ilman teollisuutta ei ole suomalaista hyvinvointivaltiota.

Keskustelualoitteiden keskeisiä teemoja ovat työelämä, työmarkkinat, työperäinen maahanmuutto, osaaminen, ilmastomuutos, teollisuuden kilpailukyky, investoinnit ja elinkeinopolitiikka. Lisäksi käsitellään vaikutuksia suomalaisen teollisuuteen ja teollisuuden työntekijöihin, yritysten toimintaedellytyksiin sekä kilpailukykyyn.

Toivottavasti puolueenne hyödyntää teollisuuden työntekijöiden – Teollisuusliiton – ääntä omissa ohjelmatyönsä eduskuntavaalitarjoitusten valmistelun yhteydessä.

Yhteistyöterveisin,

Riku Aalto

Teollisuusliiton puheenjohtaja

Toukokuu 2022

Työelämä

Suomalaista työelämää on kehitetty vuosikymmenten varrella merkittävästi paremmaksi, ja tämä työ jatkuu myös tulevaisuudessa. Työelämän muuttuessa myös ratkaistavat ongelmat ovat erilaisia, eikä työ tule siksi koskaan valmiiksi. Työelämäkeskustelu keskittyy Suomessa usein työpaikkojen määrään ja työvoiman saatavuuteen, suomalaisten koulutustasoon ja väestön ikärakenteeseen. Näiden kysymysten rinnalle tulee Teollisuusliiton mielestä nostaa työelämän laadulliset kysymykset, työelämän rakenteet sekä pelisääntöjen sopiminen ja niiden kunnioittaminen. Seuraavan hallituksen on ratkaistava useita työntekijöiden jaksamiseen ja työsuojeluun liittyviä kysymyksiä.

Teollisuusliitto pitää työelämän uudistamisessa esillä kahta keskeistä periaatetta, joista molempien on toteuduttava uudistusten valmistelussa ja tavoitteiden asettelussa. Ensinnäkin työlainsäädännön lähtökohdan heikomman osapuolen, eli työntekijän, suojelusta täytyy aina toteutua. Työntekijän suojeleminen toimii tasapainottavana elementtinä, jolla turvataan työntekijän asema muutoksissa. Toinen periaate liittyy tapaan, jolla työelämää kehitetään. Vaikka uudistuksia on tehtävä, saadaan kestävä kehitys aikaan vain sopimalla, ei sanelemalla. Työelämän lainsäädännön ei pidä siksi jatkossakaan olla liian altis poliittisille tuulille, vaikka hallitusten kädenjälki onkin aina erilainen. Pikavoittoja ei kannata tavoitella.

Työturvallisuutta on kehitettävä

Teollisuustyössä ilmenee edelleen räsistä ja altistusta, jotka vaikuttavat kielteisesti terveyteen ja toimintakykyyn. Työnteko ei kuitenkaan lain mukaan saa aiheuttaa työntekijälle terveyden tai toimintakyvyn heikkenemistä tai elinajanodotteen lyhentymistä. Työtaturmien, työperäisten sairauksien ja työn aiheuttaman stressin ja mielenterveysongelmien ennaltaehkäisy on Teollisuusliiton mielestä ensisijainen keino pidentää työuria sekä vähentää toimintakyvyn heikkenemistä ja työkyvyn menettämistä työuran aikana.

- Työturvallisuutta on edelleen parannettava teollisuusaloilla lisäämällä työsuojeluviranomaisten resursseja ja vahvistamalla työsuojeluvaltuutettujen asemaa myös lainsäädännöllä.
- Yli 55-vuotiaiden työntekijöiden mahdollisuuksia tehdä osa-aikatyötä nykyistä helpommin on parannettava. Työnantajalla ei pidä lähtökohtaisesti olla oikeutta estää varttuneemalta työntekijältä tätä mahdollisuutta.
- Toimia, jotka lisäävät työpaikkojen valmiutta tukea työntekijöiden mielenterveyttä ja kykyä hallita mielenterveyttä uhkaavia riskejä (Työ2030-hanke), on jatkettava. Teollisuuden on entistä paremmin tunnistettava psykososiaalisen kuormituksen vaikutukset ihmisten arkeen ja jaksamiseen.
- Eläkeputken poiston vaikutuksia ikääntyneiden asemaan työmarkkinoilla on seurattava. Pitkän työuran tehneiden ja lähellä eläkeikää olevien putoamista työelämästä ja ansiosidonnaisilta etuuksilta Kelan tukien varaan on tarpeen mukaan korjattava lisäämällä ikääntyneiden työllistymistä parantavia toimia.

Harmaa talous kuriin

Harmaa talous murentaa reilua kilpailua ja markkinoiden toimintaa. Jokainen vilpillinen toimija heikentää osaltaan rehellisten yrittäjien edellytyksiä työllistää ja menestyä. Harmaan talouden torjuntaa on siksi vahvistettava entisestään. Harmaan talouden vastainen taistelu on nähtävä niin työntekijöitä kuin yrityksiä yhdistävänä, sillä lain ja järjestyksen noudattaminen palvelee meitä kaikkia.

- Veronumeron käyttöä on laajennettava rakennusosalta ja telakoilta laajemmin teollisuuteen, alkutuotantoon ja palveluihin.
- Suomen on otettava käyttöön kattava huolellisuusveloitteeseen perustuva yritysvastuulainsäädäntö, jolloin Suomessa toimivat yritykset ovat vastuussa työntekijöiden oikeuksien varmistamisesta koko hankintaketjussa.
- Pääurakoitsijoiden ja sopimuskumppanien vastuuta alihankkijoiden laiminlyönneistä on laajennettava tilaajavastuulaissa.
- Suomen on otettava käyttöön niin kutsuttu taloudellisen työnantajan käsite, jotta Suomen veroja ei voi välttää siten, että ulkomaalainen työntekijä työskentelee Suomessa nimellisesti ulkomaisen yrityksen nimissä.
- Väärinkäytöksistä johtuvia sanktioita on kiristettävä, jotta sanktioilla on uskottava ennaltaehkäisevä vaikutus väärinkäytösten vähentämiseksi.
- Harmaata taloutta valvovien viranomaisten resursseja on edelleen vahvistettava.
- Reaaliaikataloutta ja talouden digitalisaatiota laajemmin on hyödynnettävä harmaan talouden kitkemiseksi.

Osatyökykyisten työllisyyttä vahvistettava

Osatyökykyisten työllisyysaste on Suomessa matala. Työvoimapula ja Suomen väestörakenne tekevät myös osatyökykyisten työllisyysasteen nostamisesta entistä tärkeämpää. Tulevalla hallituskaudella on kyettävä jatkamaan nykyisen hallituksen työtä osatyökykyisten työllistymisen edellytysten vahvistamiseksi kaikilla suomalaisen työelämän alueilla. Myös teollisuudessa on tarjolla sellaista työtä, jota osatyökykyiset voivat tehdä, kun työnjohto ja työnkuvien määrittely toimivat oikein.

- Seuraavan hallituksen on sitouduttava jatkamaan Työkanava Oy:n toimintaa ja käyttämään sen työstä saatuja tuloksia ja kokemuksia osatyökykyisiä tukevien työllisyysoimien kehittämiseksi edelleen.
- Työkanava Oy:n volyymin on kasvatettava merkittävästi. Mallia voidaan ottaa Ruotsin Samhall-valtionyhtiöstä.
- Kolmannen sektorin ja teollisuuden toimijoiden välistä yhteistyötä osatyökykyisten työllistämiseksi on vahvistettava.
- Palkkatuetun työn määrää osatyökykyisten kohdalla on lisättävä ja joustavoitettava.

Työelämän pelisäännöt kuntoon

Tulevalla vaalikaudella on jatkettava työtä suomalaisen työelämän epäkohtien kitkemiseksi. Tämä tarkoittaa niin lainsäädännön muuttamista, väärinkäytöksistä johtuvien sanktioiden kiristämistä kuin viranomaisresurssien vahvistamista. Edistyksellisellä lainsäädännöllä ei ole merkitystä, ellei tehtyjen lakien toimeenpanoon ole riittäviä työkaluja.

- Tahalliseen ja räikeään alipalkkaukseen on puututtava. Työsuojeluviranomaisille on annettava oikeus määrätä tuntuvia hallinnollisia sanktioita niille työnantajille, jotka harjoittavat liiketoimintaa lakeja ja sopimuksia systemaattisesti rikkomalla. Pelkät kehotukset ja muistutukset eivät riitä alipalkkaukseen liittyvän ongelman korjaamiseksi.
- Alustatalous ei ole peruste muuttaa työsuhdetta yrittäjyydeksi, eikä työnantajan riskiä tule siten vyöryttää työntekijän kannettavaksi. Työsopimuslakia on selkiytettävä tavalla, joka estää ilmiön.
- Työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi on ammattiliitoille säädettävä oikeus nostaa kanne työntekijää tai työntekijäryhmää koskevassa alipalkkaus-, työehtosopimusrikkomus- tai työsuojelun laiminlyöntitapauksessa.
- Kanneaikoja on selkiytettävä, jotta vältetään jatkossa kiistoilta kanteiden jättöaikoihin.

Työskentely turvattomaksi luokitellussa maassa

Lainsäädäntöön on kirjattava työntekijälle oikeus kieltäytyä lähtemästä työskentelemään turvattomaksi luokiteltuun maahan.

Ukrainan sodasta johtuen Teollisuusliitto katsoo tarpeelliseksi keskustelun työnantajan direktio-oikeuden laajuudesta liittyen suomalaisen työnantajan oikeuteen lähettää työntekijöitään sotaan käyviin, poliittisesti epävakaisiin tai autoritaarisin maihin. Direktio-oikeuden laajuus nousee esille erityisesti tilanteissa, joissa työntekijä on työsopimuksessa sitoutunut ulkomailla työskentelyyn, mutta mahdollisissa kohdevaltioissa tapahtuu työsopimuksen voimassaolon aikana keskeisiä poliittisia muutoksia, joiden seurauksena työntekijän henki, terveys, turvallisuus tai oikeudet saattavat vaarantua.

Teollisuusliiton mielestä olisi selkeämpää, mikäli Suomen lainsäädäntö tunnistaisi ongelman. Lakia voitaisiin muuttaa tavalla, joka estäisi työnantajan vastatoimet, mikäli työntekijä poikkeus-tilanteessa kieltäytyisi noudattamasta työnantajan määräystä jatkaa ulkomailla työskentelyä tai määräystä uudesta komennuksesta.

Työmarkkinat

Suomalaisen työmarkkinamallin on perustuttava jatkossakin työmarkkinaosapuolten laajoihin oikeuksiin sopia työehdoista valtakunnallisella tasolla. Työntekijöiden oikeutta neuvotella kollektiivisesti työehdoistaan ammattijärjestön kautta on kunnioitettava. Lakko-oikeutta ei pidä rajoittaa.

Teollisuusliitto pitää erittäin tärkeänä, että kaikki puolueet sitoutuvat jo ennen vaaleja kunnioittamaan edellä mainittuja periaatteita ja lähtökohtia. Vaalikauden 2015–2019 virheitä ei pidä toistaa. Tuolloin – vastoin vaaleissa ja vieläpä hallitusneuvotteluiden yhteydessä sanottua – hallitus uhkasi pakkolakipaketin avulla palkansaajia merkittäville työehtojen heikennyksillä ja ansiotason leikkaamisella. Heikennykset uhattiin viedä läpi tavalla, joka olisi estänyt työntekijöitä sopimasta niistä lainsäädäntöä paremmin. Kyseessä oli törkeä hyökkäys palkansaajien perusturvaa – työehtosopimusta – vastaan. Teollisuusliitto ei halua Suomen hallituksen, eduskunnan tai valtiovallan yrittävän vaikuttaa neuvotteluiden lopputulokseen tai osapuolten neuvotteluedellytyksiin enää vastaavalla tavalla.

Suomalaisia työmarkkinoita voidaan uudistaa vain työntekijöiden ja työnantajien väliseen aitoon ja molemminpuoliseen kunnioitukseen perustuvan yhteistyön pohjalta. Markkinataloudessa valtiovallan tehtävänä on asettaa neuvottelulle laaja oikeudellinen raami ja edistää sopimisen edellytyksiä ennustettavalla ja toimintaympäristön vakautta ylläpitävällä toiminnalla.

Paikallisen sopimisen edistäminen tasapuolisesti

Teollisuusliiton solmimissa työehtosopimuksissa on olemassa toimivat mallit paikalliseen sopimiseen. Esimerkiksi teknologiateollisuuden työehtosopimuksen kirjauksista on mahdollista sopia hyvin laajasti toisin työntekijöiden ja työnantajan välillä, kun neuvottelut käydään molempia osapuolia kuunnellen ja kunnioittaen. Teollisuusliiton näkemyksen mukaan epäonnistuminen paikallisessa sopimisessa yritystasolla johtuu hyvin harvoin lainsäädännön esteistä tai sopimuksen sisällöstä. Syyt ovat useimmiten luottamuksen ja osaamisen puutteessa. Jos paikallista sopimista halutaan lainsäädäntöiteitse edistää, kannattaa lakiin lisätä luottamusta vahvistavia rakenteita.

- Luottamusmiehen asemaa on selkiytettävä lainsäädännössä Ruotsin mallin mukaisesti. Suomessa on tähän saakka määritelty luottamusmiesten asema ja oikeudet ensisijaisesti työehtosopimusten kautta. Myös järjestäytymättömien yritysten on hyväksyttävä luottamusmiehen valinta.
- Lainsäädäntöön on samalla kirjattava luottamusmiehen ensisijaisuus suhteessa luottamusvaltuutettuun.
- Paikallisissa sopimuksissa on siirryttävä työnantajan tulkintaetuoikeudesta kohti työntekijöiden tulkintaetuoikeutta. Työntekijöiden tulkintaetuoikeus lisää työnantajan kannustinta löytää ratkaisu erimielisyyksiin neuvottelemalla. Samalla se madaltaa työntekijöiden kynnystä solmia sopimuksia paikallisella tasolla.
- Uudistetun yt-lain toimeenpanoa on seurattava, ja työntekijöiden ja luottamus henkilöiden oikeutta tiedonsaantiin ja vaikuttamismahdollisuuksia yrityksen päätöksenteossa on tarpeen mukaan edelleen vahvistettava.

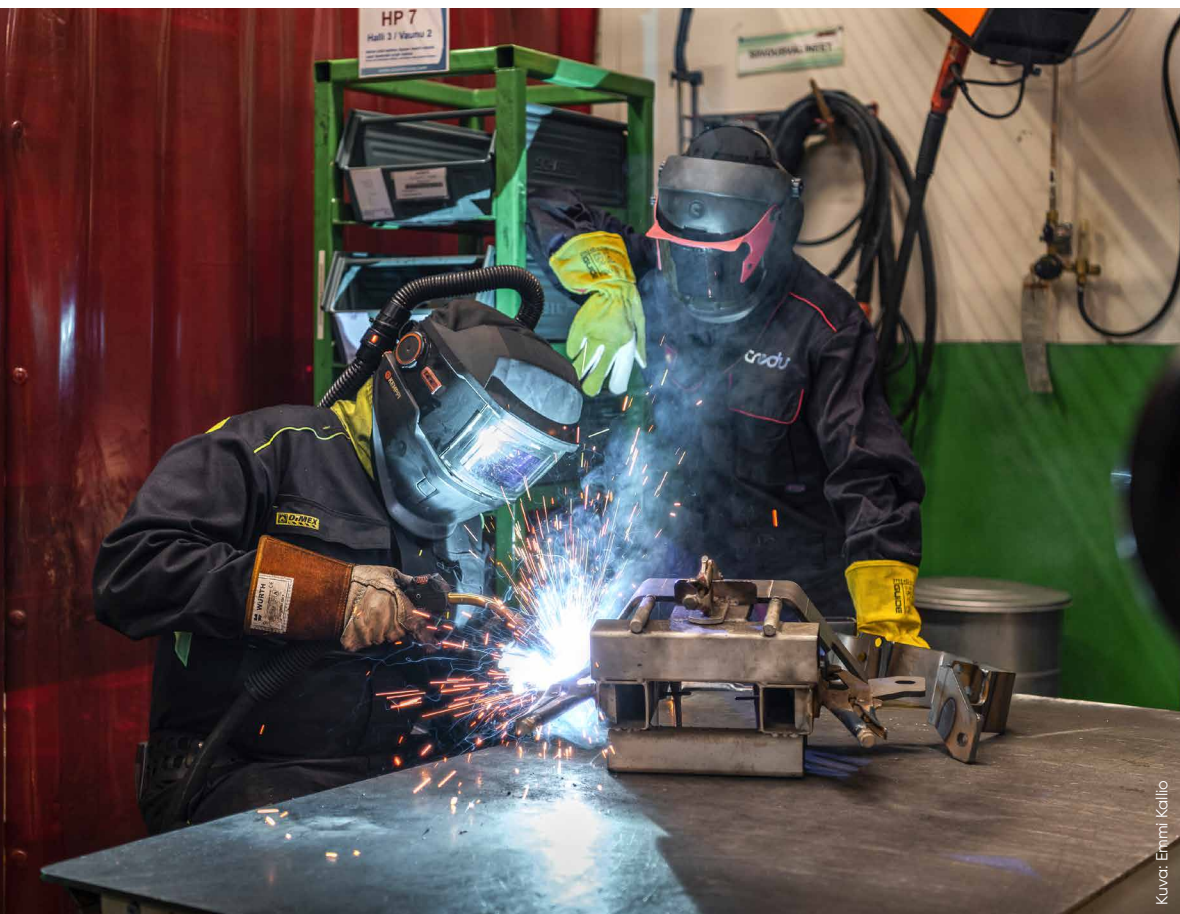
Yleissovuteen perustuvan järjestelmän uudistaminen

Metsäteollisuus ry:n taannoinen päätös irtaantua työehtosopimustoiminnasta on pitkälti jättänyt yhden teollisuuden toimialan kokonaan vaille valtakunnallista työnantajajyhdistystä. Muutos on pakottanut työntekijäjärjestöt solmimaan työehtosopimuksia yritystasolla. Vuoden 2021

ja vuoden 2022 aikana Teollisuusliitto on neuvotellut yli 100 yrityskohtaista työehtosopimusta mekaaniseen metsäteollisuuteen. Näiden sopimusten piirissä on jo noin 95 prosenttia alalla työskentelevistä työntekijäryhmään kuuluvista työntekijöistä.

Solmitut yrityskohtaiset työehtosopimukset ovat keskeisiltä työehdoiltaan samansisältöisiä ja niiden taso vastaa vuoden 2021 lopulla päättynyttä mekaanisen metsäteollisuuden yleissitovaa työehtosopimusta. Alalle on näin muodostunut selkeät, edustavina pidettävät työsuhteen ehdot, joita ei nykyinsäädännön nojalla voida kuitenkaan vahvistaa yleissitoviksi. Työsopimuslain läh-
tökohta edellyttää yleissitovalta sopimukselta valtakunnallisuutta. Vähimmäistyöehtojen määrit-
täminen on työmarkkinaosapuolten yhteinen intressi, joka takaa reilun kilpailun.

- On löydettävä malli yleispätevien vähimmäistyöehtojen määrittämiseksi alalla, jolla ei ole valtakunnallista työehtosopimusta, mutta jonka työntekijöistä valtaosa on yrityskohtaisten työehtosopimusten piirissä. Yleissitovuus on voitava vahvistaa myös ilman valtakunnallista työehtosopimusta. Yksi mahdollisuus on katsoa tällöin kattavuudeltaan laajin yrityskohtainen sopimus yleissitovaksi.
- Yrityskohtainen työehtosopimus on katsottava alalla edustavaksi tilanteessa, jossa muut yritykset noudattavat sitä liityntäsopimusten kautta.

Kuva: Emmi Kallio

Työperäinen maahanmuutto

Kansainvälistyvässä maailmassa on luonnollista, että ihmiset muuttavat maasta toiseen eri syistä. Yhtä luonnollista on, että nämä ihmiset pyrkivät elättämään itsensä ja perheensä teke-mällä työtä. Teollisuusliiton periaatteellinen kanta on, että kaikessa Suomessa tehtävässä työssä noudatetaan Suomen lakia ja suomalaisia työehtosopimuksia. Työperäinen maahanmuutto on hyväksyttävää vain, jos tästä pidetään kiinni. Väestörakenteeseen ja työvoimapulaan liittyvät haasteet eivät ole tekosyitä joustaa lakien ja sopimusten noudattamisesta. Tiedot ulkomaisen työvoiman hyväksikäytöstä osoittavat, että nykyisen lainsäädännön ja sen valvonnan oloissa Suomi ei ole vielä valmis maahanmuuton merkittävään edistämiseen.

Puolueiden, lainsäätäjän ja viranomaisten on tunnistettava ja tunnustettava ne epäkohdat, joita monesti liittyy varsinkin matalammin koulutetuilla aloilla maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työsuhteisiin Suomessa. Suurin osa näistä epäkohdista jää edelleen huomiotta ja ratkaisematta.

Teollisuusliitto haluaa tehdä selväksi, että heikomman osapuolen suojelemisen periaatteen täytyy ulottua työsuhteissa myös maahanmuuttajiin. Alipalkkaus, yliptkät työpäivät, lomien kieltäminen ja taukojen puute eivät ole koskaan työntekijän vika, vaan vika on tällöin aina työn-antajassa. Valitettavasti maahanmuuttajien hyväksikäyttötilanteissa lakia ja sopimuksia rikkovia työnantaja saadaan harvoin vastuuseen. Tämän on muututtava, mikäli työperäistä maahan-muuttoa halutaan lisätä.

Työelämän pelisäännöt tutuksi

Kun yritykset harjoittavat kansainvälistä rekrytointia, tulee työntekijöille selvittää heidän oikeu- tensa ja velvollisuutensa suomalaisen työehtojärjestelmän puitteissa.

- Lisätään viranomaisten (aluehallintovirastot) resursseja ja oikeuksia valvoa työnantajien työntekijöille antamaa perehdytystä suomalaisesta työläinsäädännöstä ja työehtojärjes- telmästä sekä sanktioita puutteellista perehdytystä tai virheellisen tiedon antamista.
- Veloitetaan työnantajaryitykset antamaan laajamittaiset kansainväliset rekrytoinnit tie- doksi ammattiliitolle ja varaamaan työntekijöitä edustavalle liitolle mahdollisuuden tavata ja tiedottaa työntekijöitä työnantajan osoittamissa tiloissa.

Työlupien myöntämisessä huomioitava alan järjestäytyneisyys

Työehtosopimukset mahdollistavat reilut työehdot ja kohtuulliset vähimmäispalkat. Yritykset, joissa sovelletaan työehtosopimusta, ja etenkin ne työpaikat, joissa on valittu luottamusmies, ovat vähemmän alttiita työperäiselle hyväksikäytölle ja yrityksille kiertää suomalaisen työelämän pelisääntöjä ulkomaisen työvoiman avulla.

- EU- ja ETA-alueen ulkopuolisen työvoiman tarveharkinnasta on pidettävä kiinni.
- Tarveharkinnan piirissä olevien ulkomaalaisten työntekijöiden työluvan myöntämisen ehtoja on kiristettävä toimialoilla, joissa ei ole käytössä yleissitovaa työehtosopimusta.
- Työlupaprosessi on kytkettävä tiiviimmin osaksi järjestäytyneitä työmarkkinoita. Työehtosopimuk- sen soveltaminen ja henkilöstön edustus yrityksessä on huomioitava lupaharkinnan yhteydessä.
- Erityisesti alkutuotannon lähetetyt työntekijät ovat haavoittuvassa asemassa. Heidän suoje- luunsa on kiinnitettävä erityistä huomiota lainsäädännössä sekä ohjaamalla riittävät viranomaisresurssit alan valvontaan.

Lakia ja järjestystä noudatettava

Ilman uskottavia sanktioita ja riittäviä valvontaresursseja työelämän lainsäädäntö jää pelkäsi tyhjäksi kirjaimeksi. Teollisuusliitto pitää valitettavana, että Suomeen on päästetty syntymään kahdet työmarkkinat. Tämän seurauksena erityisesti maahanmuuttajataustaiset työntekijät ovat liian usein hyväksikäytön uhreja. Juhlapuheita maailman parhaasta työelämästä ei voida pitää niin kauan, kun työmarkkinoilla tapahtuu järjestelmällistä ihmisten hyväksikäyttöä taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi.

- Työmarkkinarikollisuuden kitkemiseksi ja torjumiseksi työntekijöiden hyväksikäytöstä tulevia sanktioita on kiristettävä ja viranomaisten valvontaresursseja on lisättävä merkittävästi.
- Viranomaisten toimintavaltaa sanktioiden määräämiseen on laajennettava nykyisestä. Yksi vaihtoehto on hallinnollisten maksuseuraamusten käyttöönotto valvovalle viranomaiselle.
- Työntekijöihin kohdistuvan hyväksikäytön on aina johdettava epärehellisellä menettelyllä saadun taloudellisen hyödyn menettämiseen.
- Hyväksikäyttöön syylistyvältä työnantajalta on kiellettävä rekrytoinnit ulkomailta entistä pidemmäksi ajaksi. Nykyinen kuuden kuukauden määräaika on liian lyhyt.
- Jatketaan uhrien oikeusaseman parantamista, jotta uhrin uskaltavat kertoa viranomaisille tai ammattiyhdistysliikkeelle kohtaamistaan laiminlyönneistä.

Kuva: Miska Puumäki

Osaaminen

Teollisuusliitto haluaa kunnianpalautuksen suomalaiselle teknologiselle osaamiselle ja ammattitaidolle. Teollisuuden työvoimapula johtuu osaltaan työntekijäammattien heikentyneestä arvostuksesta, josta teknologia-alojen koulutuksen ja työpaikkojen vetovoima on suoraan riippuvainen. Kunnianpalautus alkaa perusasteelta, jonka opetussuunnitelmaan on lisättävä mekaniikan ja tekniikan perusasioiden hallintaa edistävää sisältöä. Mekaniikan ja tekniikan perustason hallintaa on pidettävä samanlaisena yleissivistykseen ja kansalaisen perustaitoihin kuuluvana asiana kuin luonnontieteiden perusteiden ymmärtämistä. Näiden taitojen opettaminen on Teollisuusliiton mielestä huomioitava myös opettajankoulutuksessa.

Teollisuusliitto haluaa puolueiden sitoutuvan ammatillisen koulutuksen pitkäjänteiseen ja yhden-suuntaiseen kehittämiseen yli hallituskausien. Tempoilevat reformit heikentävät koulutuksen laatua ja vaikeuttavat tulosten arviointia. Koulutuksen järjestäjien ja työnantajien kumppanuuksia sekä tutkintojen jatko-opintokelpoisuutta on vahvistettava. Työelämän pelisääntöjä ja työntekijöiden oikeuksia koskevassa opetuksessa yhteistyötä ammattiliittojen kanssa on myös edistettävä.

Työvoimapula ja teollisuuden rakennemuutos

Koulutusjärjestelmämme ei pysty tuottamaan nykyisellään riittävästi osaavia ammattilaisia vastaamaan teollisuuden tarpeita. Arvopohjaisia uravalintoja tekeväälle sukupolvelle on kerrottava selvästi, miten teollisissa ammateissa voi muuttaa maailmaa arvojensa mukaisella tavalla. Erityisesti naiset on saatava hakeutumaan teollisuuden ammatteihin entistä laajemmin.

- Seuraavan hallituksen on painotettava koulutuspolitiikassaan tekniikan ja teknologian alojen monipuolisuutta ja soveltuvuutta kaikille.
- Tulevalla vaalikaudella on panostettava teollisen ja teknologia-alan koulutuksen resursseihin ja laatuun.
- Teollisuuden työvoimapulaa helpotetaan parantamalla alan houkuttelevuutta ja tekemällä pitkäjänteistä työtä toimialaan liittyvien sukupuolittuneiden mielikuvien purkamiseksi.

Ammatillisen koulutuksen resurssit

Ammatillisessa koulutuksessa on turvattava riittävä lähiopetuksen, teorian ja yleissivistävien aineiden taso. Opettajamitoituksen on oltava riittävä suhteessa opiskelijamäärään, ja opettajille on turvattava riittävät resurssit laadukkaan opetuksen tarjoamiseksi.

- Ammatillisen koulutuksen tulevaisuusinvestoinnit on kehysriihessä 2022 vakiinnutettu 50 miljoonan euron osalta. Tämän oikean päätöksen lisäksi olisi myös loput 30 miljoonaa euroa muutettava pysyväksi panostukseksi.
- Valinnaisten opiskelualaan liittyvien yleissivistävien kurssien tarjontaa on laajennettava, ja opintokokonaisuuksien suorittamiseen tulee olla selkeä positiivinen kannustin, vaikka opiskelija ei suorittaisi kaksoistutkintoa.
- Ammatillisen koulutuksen rahoitus on turvattava 10–15 vuoden ratkaisulla, joka rajataan sopeutustoimien ulkopuolelle.

Ammatillisen koulutuksen arvostuksen parantaminen

Teollisuusliitto katsoo, että ammatillinen toinen aste on viimein saatava tasa-arvoiseksi lukio-opintojen kanssa. Ammattitutkinto valmistaa koulutusalan monipuolisiin ja vaativiin ammattitehtäviin. Tämän tulee näkyä myös työpaikalla tapahtuvan opiskelun aikana opiskelijoille annettavissa tehtävissä.

- Yleissivistäviä opintoja osana ammatillista tutkintoa on laajennettava, ja on luotava ammatillisille opiskelijoille ammattitaitoa vahvistavia yleissivistävien opintojen kokonaisuuksia.
- Hallinnolliset esteet yleissivistävän ja ammatillisen toisen asteen välillä on purettava.
- Ammatillisten tutkintojen on oltava laajasti jatko-opintokelpoisia myös korkea-asteen opintoihin.

Jatkuva oppiminen

Jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia on edelleen parannettava, ja on mahdollistettava tyouralla kehittyminen koko työuran varrella.

- Valintakoeuudistuksen aiheuttamat heikennykset ammatillisesti koulutettujen jatko-opintomahdollisuuksiin on oikaistava.
- Vapaan sivistystyön kurssien hyväksilukua myöhemmissä opinnoissa on edelleen lisättävä sekä tukea oppilaitoksia kurssirakenteen kehittämisessä Koski-rekisteröintikelpoisiksi.

Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen

Oppisopimuskoulutus on merkittävä osa suomalaista ammatillista koulutusta, jonka laadun seuranta ja opetuksen monipuolisuutta Teollisuusliitto pitää tärkeänä.

- Oppisopimuskoulutuksessa on toteuduttava riittävien yleisten alaan liittyvien valmiuksien ja taitojen oppiminen.
- Oppisopimuskoulutettaville on maksettava työehtosopimuksen mukaista, työsuoritusta vastaavaa palkkaa.
- Oppisopimuskoulutettava on ensisijaisesti hankkimassa ammattitaitoa. Oppisopimusta ei saa käyttää työn polkuhinnoitteluun.

Yritysten vastuu henkilöstön osaamisen kehittämisessä

Koulutusjärjestelmä ei voi yksinään vastata osaamistarpeeseen. Teollisuusliiton luottamusmiesselyn mukaan valitettavan pieni osa teollisuuden alojen työnantajista panostaa työntekijöidensä osaamisen vahvistamiseen pitkäjänteisesti. Työurien aikainen lisäkoulutus kasaantuu voimakkaasti korkeammin koulutetuille työntekijöille.

- Työntekijätehtävissä toimivien ihmisten työurien aikaisen osaamisen kehittämisen vahvistamiseksi on valmisteltava järjestelmä, jolla kannustetaan työnantajia panostamaan nykyistä enemmän työntekijätehtävissä toimivien osaamisen lisäämiseen.

Teollisuus ja investoinnit

Suomen teollisuus on pärjännyt hyvin viime vuosina. Teollisuustuotannon määrä on kasvanut, ja tuotteet käyvät kaupaksi. Kilpailukyky on kunnossa. Suomella on loistavat mahdollisuudet rakentaa entistä vahvempaa kasvua, mutta kovassa kilpailussa se vaatii tarvittavia ja oikein kohdistettuja teollisuuspoliittisia panostuksia. Suomalaisen teollisuuden vahvuus on maailman kärkeä olevassa teknologisessa osaamisessa, luovissa ja uusissa ratkaisuissa sekä korkeassa tuotannon laadussa ja luotettavuudessa. Teollisuusliitto edellyttää puolueilta ja myös seuraavalta hallitukselta vahvaa sitoutumista osaamisen, tutkimuksen ja tuotekehityksen sekä suomalaisen teollisuuden brändityön edistämiseen. Emme kykene kilpailemaan työvoiman hinnalla tai etäisyydellä suuriin markkina-alueisiin, joten on panostettava jatkossakin korkeaan jalostusarvoon.

Vahva oikeusvaltio luo pohjan investoinneille

Epävarmoina aikoina suomalaisen yhteiskunnan vahva sitoutuminen oikeusvaltioperiaatteeseen, sujuvaan, ennakoitavaan ja luotettavaan viranomaistoimintaan, tekee Suomesta houkuttelevan kohteen investoida ja käynnistää yritystoimintaa. Teollisuusliitto pitää erittäin kielteisenä useiden merkittävien teollisuushankkeiden lupaprosessien hidastumista huonosta viranomaistyöstä, puutteellisesta lainsäädännöstä ja tästä seuraavasta valituskierteestä johtuen.

- Lainsäädäntövalmistelun riittävät resurssit täytyy turvata, jotta suomalaisen lainsäädännön luotettavuus ja laatu pysyvät korkeatasoisina.
- Viranomaistoiminnan riittävät resurssit on turvattava, ja prosesseja on kehitettävä, jotta yritysten lupien käsittely on sujuvaa ja tasalaatuista.
- Tuomioistuinlaitoksen resurssien on oltava riittävät, jotta vireille tulevat riita- ja rikosasiat saadaan ratkaistuksi osapuolten kannalta kohtuullisessa aikataulussa.

Julkiset TKI-panostukset kohdennettava huolellisesti

Julkisen vallan on perusteltua pyrkiä lisäämään kansantalouden tutkimus ja kehittämistoiminnan menoja. Yksityisten rahoitusmarkkinoiden kehitys finanssikriisin jälkeen on otettava huomioon ohjaukskeinoissa. Yritykset saavat pääsääntöisesti markkinoilta rahoitusta sellaisiin kehityshankkeisiin, joiden voi odottaa olevan kannattavia kyseiselle yritykselle. Erityisesti tämä koskee vakiintuneen markkina-aseman saavuttaneita keskisuuria ja suuria yrityksiä.

- Teollisuusliitto katsoo, että julkiset t&k-panokset kannattaa suunnata pieniin ja keskisuuriin kasvuyrityksiin ja tarkasti rajatuille strategisille toimialoille.
- Seuraavan hallituksen tulee seurata muutoksia teollisuuden tutkimus-, kehitys- ja investointirahoituksen saatavuudessa ja sopeuttaa suomalaista elinkeinopolitikkaa täydentämään yksityisiä rahoitusmarkkinoita olematta päällekkäinen niiden kanssa.
- Seuraavan hallituksen on jatkettava Marinin hallituksen aloittamaa työtä tutkimus- ja kehittämismenojen kasvattamiseksi neljään prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä.
- EU on helpottanut valtiontukisäädöksiä koronapandemian myötä. Suomen on hyödynnettävä tästä seuraavia mahdollisuuksia, jotta työpaikat syntyvät Suomeen, kun kilpailukykytekijät ovat puolellamme. Investointien ohjautuminen reaalisten kilpailukykytekijöiden perusteella on kuitenkin varmistettava EU-säätelyssä.

Korkeatasoinen tiede ja tutkimus tukevat yritysten innovaatiotoimintaa

Ilman korkeatasoista tieteellistä tutkimusta ei voi syntyä innovaatioita. Tiede ei voi toimia liiketoiminnan logiikalla, eikä yritysten innovaatiotoiminta korvaa tieteellistä tutkimusta. Teollisuusliitto näkee tieteellisen tutkimuksen samanlaisena teollista toimintaympäristöä luovana ja ylläpitävänä julkisena hyödykkeenä kuin liikenneinfrastruktuurin ja koulutuksen. Tiederahoitusta tulisi kohdistaa erityisesti aikamme suurimpiin haasteisiin, joita ovat ilmastonmuutos ja sen hillitseminen, luonnonvarojen kestävä käyttö, energiaomavaraisuus ja huoltovarmuuden vahvistaminen.

- Tieteellisen tutkimuksen riittävä rahoitustaso on turvattava osana TKI-rahoituksen kasvattamista.
- Kohdennettua tutkimusrahoitusta korkeakouluille on lisättävä suomalaisen teollisuuden toimialat ja tulevien vuosikymmenten päähaasteet huomioiden.

Liikennejärjestelmä on yhteiskunnan verisuonisto

Kuljetuskustannukset ja liikenteen toimivuus ovat avainasemassa teollisuuden toimintaedellytysten kannalta. Nopeutettu irtautuminen fossiilisista polttoaineista ei saa aiheuttaa äkillistä hintasokkia logistiikkakustannuksiin, ja siirtymää on pehmennettävä ammattiliikenteelle.

- Puolueiden on sitouduttava liikennepolitiikan ratkaisuihin, joilla teollisuuden kotimaan kuljetuskustannukset pidetään hallinnassa.
- Osana kumipyöräliikenteen siirtymää pois fossiilisista polttoaineista on tuettava kuljetusyritysten päästövähennysinvestointeja sekä suoraan että laina- ja takausjärjestelyiden avulla.
- Viennin kannalta tärkeän meriliikenteen toimintaedellytykset on turvattava, ja liikennepoliittisten toimien vaikutukset vientiliikenteelle arvioitava aina niitä tehtäessä.

Kuva: Vesa-Matti Väätä

Ilmastopolitiikka

Teollisuusliiton näkemys on, että Suomen asema ilmastonmuutoksen torjunnan edelläkävijänä on oikea teollisuuden ja työllisyyden näkökulmasta. Teollisuusliitto katsoo, että työ- ja elinkeinoministeriön valmisteleva ja Marinin hallituksen hyväksymä Uudistuvan teollisuuden strategia tarjoaa hyvät edellytykset teollisuuden toimintaedellytysten turvaamiselle ja vastuullisen ilmastopolitiikan yhdistämiselle.

Teollisuuden työntekijät työskentelevät ilmastonmuutoksen torjunnan eturintamassa

Teollisuusliiton jäsenet työskentelevät aloilla, jotka ovat avainasemassa ilmastonmuutoksen torjunnassa. Teollisuuden toimintaedellytysten turvaaminen auttaa osaltaan vastuullisen ilmastopolitiikan tekemistä silloin, kun toimintaedellytysten kehittäminen on kytketty yhteen vihreän siirtymän toteutumisen edistämiseen.

Pelkkä ilmasto- ja ympäristömääräysten kiristäminen ei luo työpaikkoja vihreään talouteen Suomessa tai EU:ssa. Kilpailukyky määrittää, minne työpaikat syntyvät. Vaikka kiristykset EU:ssa luovatkin kysyntää vihreälle teknologialle, voi tuotanto sijoittua minne tahansa kustannustukien, TKI-panostusten tai valtiontukien ohjaamana. Siksi myös elinkeinopoliittisen otteen on oltava vahva.

- Seuraavan hallituksen on edistettävä suomalaisen puhtaan teknologian vientiponnistuksia. Tämä lisää Suomen oman ilmastopolitiikan vaikuttavuutta ja toimenpiteiden oikeutusta suomalaisten keskuudessa.

Ilmastopolitiikan on oltava pitkäjänteistä ja ennakoitavaa

Teollisuuden ja energiantuotannon investointisyklit ovat pitkiä, vuosikymmenten mittaisia. Yksittäiset investoinnit voivat olla kokoluokaltaan satoja miljoonia tai miljardeja. Jotta päätös investoinnista syntyy, toimintaympäristön on annettava selkeä signaali, ettei pitkä sitoutuminen tuota ennakoimatonta poliittista riskiä. Vakaus ja ennustettavuus ovat ilmastopolitiikan vaikuttavuuden tärkeimpiä edellytyksiä.

- Teollisuusliitto haluaa, että energia- ja ilmastopolitiikan pitkästä linjasta vallitsee Suomessa yhteisymmärrys. Päästöleikkausten vuosikymmenen tavoitetaso on pysyttävä ennakoitavana.

Oikeudenmukaisen siirtymän turvaaminen liikenteessä

Ukrainan sodan myötä irtikytkentä fossiilisista polttoaineista nopeutuu. Nopea irtaantuminen näkyy ennen kaikkea työntekijöiden lompakoissa ja teollisuuden kustannuksissa. Siirtyminen pois fossiilisista polttoaineista tapahtuu oikeudenmukaisesti, kun tehdyt päätökset ovat oikeutettuja ja reiluja kansalaisten silmissä. Tämä edellyttää tukea muutosten vaatimiin investointeihin ja välittömien kielteisten vaikutusten pehmentämistä niille, jotka tarvitsevat siirtymäaikaa korvaavaan teknologiaan. Mikäli tässä ei onnistuta, voi tehtäville ratkaisuille olla vaikeaa saada tukea kansalaisilta.

Merkittävä osa suomalaisesta teollisuudesta sijaitsee alueilla, joissa julkinen liikenne ei ole realistinen vaihtoehto työn ja elämän vaatimaan liikkumiseen. Teollisuusliitto katsoo, että liikku-
miskustannusten nousuun on suhtauduttava hyvin vakavasti, ja kustannusten kasvupaineita on kyettävä helpottamaan työntekijöille samalla, kun kohdennetaan tukea ekologisesti kestävämpään kulkemismuotoihin siirtymiseen. Muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne tarkoittaa sitä, että fossiilisten polttoaineiden käytön lopettamisen nopeutuessa mahdolliset lisätuet kansalaisten liikkumiseen eivät merkittäväällä tavalla hidasta siirtymää, mikäli samaan aikaan uusien teknologioiden käyttöönottoa tuetaan riittävästi.

- Määräaikaista matkakuluvähennyksen korotusta on jatkettava, mikäli polttoaineen hinta ei palaudu aiemmalle tasolle.
- Jakeluvälvoitteen tilapäisen laskun vaikutuksia pumppuhintoihin on tarkkailtava.
- Uusiutuvilla energiamuodoilla kulkevien ajoneuvojen hankintaa on siirtymän aikana tuettava.

Suomalainen teollisuus on ympäristöteko

Päästövähennyksiin ja ympäristöhaittojen minimointiin sitoutunutta teollisuutta on suojeltava vastuuttomalta kilpailulta ja hiilivuodolta. EU:n komission esittämä hiilirajamenettely, jolla ehkäistään hiili-intensiivisten tuontituotteiden pääsy sisämarkkina-alueelle ja kannustetaan EU:n kauppakumppaneita ottamaan käyttöön ja kiristämään omia päästörajoitusmenetelmiään, on Teollisuusliiton näkökulmasta kannatettava toimenpide.

EU:n Fit for 55 -paketin toimeenpanossa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että Suomen teollisuuden kilpailukyvyyn kannalta avainasemassa olevan talvimerenkulun toimintaedellytykset säilytetään. EU:n päästövähennystavoitteiden mahdollisen kiristämisen vaikutuksiin tulee reagoida ajoissa ja ennakoiden, ettei työntekijöihin kohdistu kohtuuttomia tai epäoikeudenmukaisia rasituksia. EU:n päästövähennyksiä ohjaavien keinojen on oltava teknologianeutraaleja, jotta kukin maa ja toimija voi valita parhaiten toimivat ja tarkoituksenmukaisimmat ratkaisut.

- Tulevan hallituksen on tuettava EU:n komission esittämää hiilirajamenettelyä, eli käytännössä hiilitullia, sisämarkkina-alueen ulkopuolelta tuotaville tuotteille.
- Suomen on EU:n yhteisen päästövähennyspolitiikan täytäntöönpanossa huolehdittava siitä, että viennin ja huoltovarmuuden kannalta olennainen talvimerenkulku turvataan.
- Päästövähennysten ohjauskeinojen on oltava teknologianeutraaleita.

Ilmastovastuullinen teollisuus tarvitsee puhdasta energiaa

Teollisuuden omat toimet ilmastopäästöjen pienentämiseksi ovat tärkeitä. Samalla on olennaista, että yhteiskunta takaa riittävän, vähäpäästöisen energian saatavuuden. Teollisuusliitto katsoo, että teollisuuden määräaikainen sähköistämistuki ja sähköveron alentaminen EU:n minimitasolle on ollut oikeansuuntaista politiikkaa.

- Seuraavan hallituksen on huolehdittava siitä, että Suomi on hyvä toimintaympäristö fossiilivapaan energian investoinneille ja että valtio osallistuu tarvittaessa näiden investointien toteuttamiseen.

Turvallisuusympäristön muutosten vaikutus teollisuudelle

Ukrainan sota on muuttanut peruuttamattomalla tavalla suomalaisen teollisuuden toimintaympäristöä. Venäjän Ukrainassa aloittama hyökkäyssota aiheuttaa Suomen maantieteellisestä asemasta johtuvia välittömiä ja pidemmän aikavälin vaikutuksia suomalaisten yritysten liiketoimintaedellytyksiin. Venäjän aggressiiviset toimet vaikuttavat myös siihen, millaisena investointikohteena Suomi ja suomalaiset yritykset kansainvälisesti nähdään.

Suurin vaikutus Suomen teollisuudelle Venäjän hyökkäyksestä Ukrainassa aiheutuu sodan kansainväliseen talouteen aiheuttamista heijastevaikutuksista. Näiden vaikutusten laajuus ja koko kuva selkiytyvät vasta ajan kanssa, kun raaka-aine- ja energiavirtojen katkeamiset, kansainvälisen kaupan häiriöt ja investointien lykkääntyminen alkavat näkyä. Yksittäisille suomalaisille yrityksille, joilla on ollut merkittäviä omistuksia tai tuotantoa Venäjällä, seuraukset ovat olleet vakavat. Useimmat näistäkin yrityksistä näyttävät kuitenkin onnistuneen irrottautumaan Venäjän markkinoilta kohtuullisin tappioin, osa hitaammin, osa nopeammin. Joillekin suomalaisille yrityksille Euroopan maiden tarve irrottautua fossiilitaloudesta tai vahvistaa puolustuskykyään voi tuoda myös uusia tilauksia.

Suomalaisen teollisuuden tulevaisuutta ei voi rakentaa idänkaupan varaan

Venäjän ja venäläisten yritysten kanssa harjoitetun kaupankäynnin merkitys Suomen ulkomaankaupalle on vähentynyt tasaisesti jo ennen Krimin miehitystä vuonna 2014. Tämän jälkeen EU:n määräämät pakotteet ja Venäjän vastapakotteet ovat edelleen supistaneet kauppaa, ja suomalaiset yritykset ovat tunnistaneet hyvin poliittisen maariskin, joka arvaamattomaan ja diktatoriseen hallintoon liittyy. Tuoreimpana ilmiönä tässä kehityksessä ovat ulkomaisten yritysten "sosialisoinnit".

Viimeistään nyt on selvää, ettei Venäjän taantuva yhteiskuntakehitys ja konflikti EU:n ja kansainvälisen oikeuden kanssa ole tilapäinen jakso, jonka jälkeen Venäjällä avautuisi suomalaisille yrityksille lupaavia mahdollisuuksia. Investoiminen Venäjälle ja Venäjään markkina-alueena nojaaminen on erittäin riskialtista, vaikka sotatoimet päättyisivätkin. Tämä tarkoittaa Teollisuusliiton mielestä sitä, että erityisesti EU:n sisämarkkinoiden merkitys tulee korostumaan entisestään. Teollisuusliitto pitää ehdottoman tärkeänä, että laajat ja yhtenäiset talouspakotteet pidetään voimassa niin pitkään, kunnes Venäjä vetäytyy Ukrainasta ja kansainvälisen oikeuden vaatimukset täyttyvät.

- Teollisuusliitto haluaa, että seuraavan hallituksen teollisuuspolitiikkaa ja vientiä koskevat linjaukset perustuvat demokraattisten ja vakaiden valtioiden kanssa käytävään kauppaan. Epävakaiden tai autoritaaristen valtioiden muodostamaan poliittiseen maariskiin on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Suomen turvallisuuspoliittinen asema on turvattava

Venäjän Ukrainassa aloittamalla sodalla on suoria vaikutuksia siihen, missä määrin kansainvälinen pääoma näkee Suomen ja suomalaiset yritykset potentiaalisena ja turvallisena kohteena investoinneille. Näin ollen Suomen harjoittamalla ulko- ja turvallisuuspolitiikalla tulee olemaan entistä suurempi vaikutus myös teollisuuden toimintaedellytyksille.

Teollisuuden vihreä siirtymä tulee vaatimaan suuria investointeja, ja mikäli Suomi ei näydy turvallisena investointikohteena, on olemassa riski siitä, että Suomi ei kykene houkuttelemaan

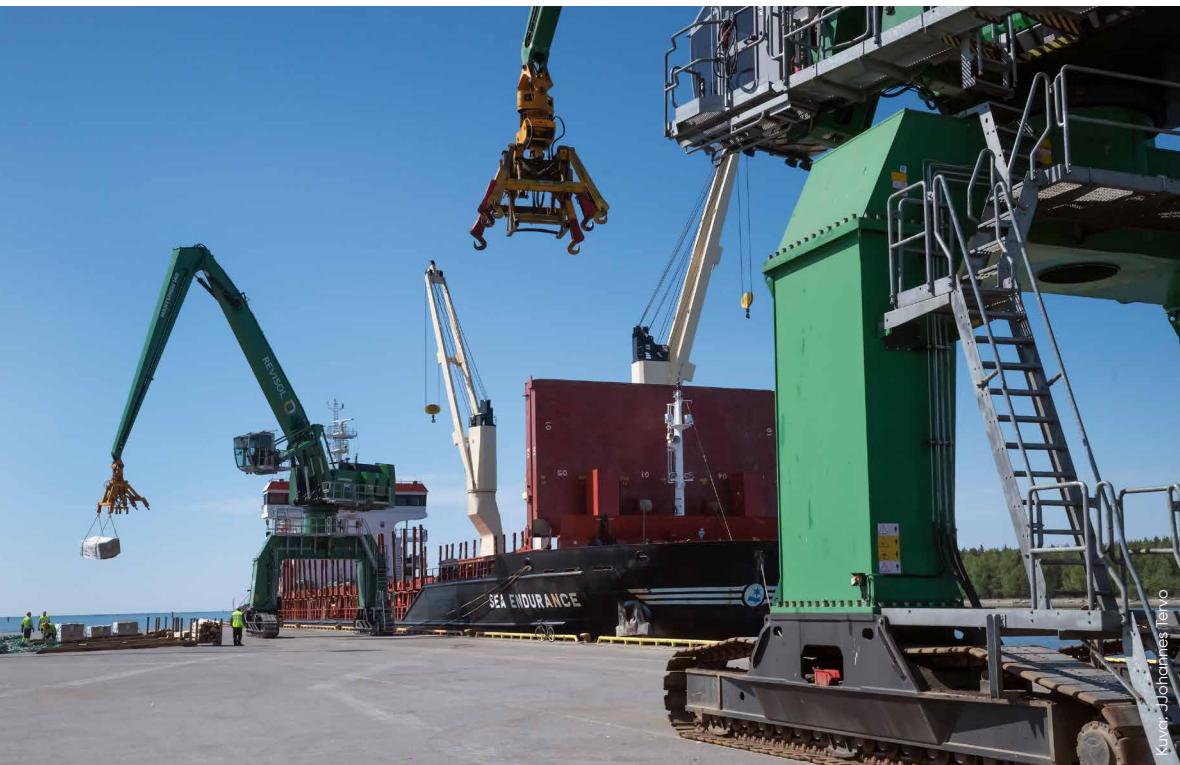
riittävästi investointeja niin sanotun kaksoisiirtymän luomien taloudellisten mahdollisuuksien realisoinniseksi. Suomen turvallisuuspoliittinen asema onkin nähtävä myös teollisuuden toimintaedellytysten kannalta prioriteettina.

- Suomalaisen teollisuuden kannalta on keskeistä, että maan nykyinen ja tuleva valtiojohto tekevät kaikki tarvittavat toimenpiteet, jotta Suomi nähdään kansainvälisesti turvallisena kohteena investoida lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

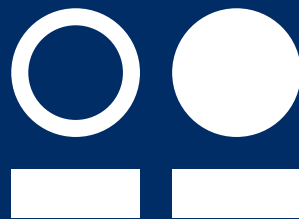
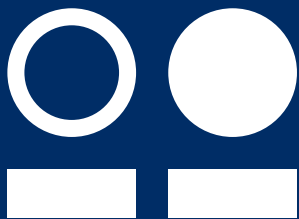
Huoltovarmuutta on vahvistettava

Teollisuusliitto katsoo, että Ukrainan sodan myötä teollisuuden huoltovarmuutta on vahvistettava nykyisestä. Tavoitteeksi tulee ottaa energiaomavaraisuus, kun irtikytkentää fossiilisista polttoaineista nopeutetaan ja energian tuonti Venäjältä lopetetaan.

- Teollisuuden energiansaanti ja kyky tuotannon jatkamiseen myös logistiikkaketjua tai komponenttien ja raaka-aineiden kauppaa häiritsevissä kriisitilanteissa on turvattava. Venäläisestä fossiilisesta tuontienergiasta on irrottauduttava niin laajasti ja nopeasti kuin mahdollista.
- Uusiutuvien energiamuotojen huoltovarmuushaasteisiin on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.
- Puhtaan, riittävän ja kohtuuhintaisen sähkön saanti on merkittävä tekijä suurten teollisten investointien houkuttelussa. Suomen on pyrittävä tällä saralla samanlaiseen menestykseen kuin Pohjois-Ruotsi on kyennyt viime vuosina.

Teollisuus
liitto

www.teollisuusliitto.fi

Seuraa meitä:

